

Сан-Себастьян-67: незмінний гламур

Ольга Скоморощенко

67-й МКФ у Сан-Себастьяні, чи не найбільш мальовничому місті Іспанії, вкотре привернув до себе увагу кінематографічного світу як фестиваль номер один країни і найбільш гламурний серед інших. Водночас він продемонстрував ще й тенденцію до авторського кіно та привернув увагу до жінок-режисерок.

Кадр з фільму «Дочка злодія».
Режисерка Белен Фунес. Грета Фернандес здобула нагороду за найкращу жіночу роль.

Сан-Себастьян, місто-перлина Країни басків на узбережжі Біскайської затоки, береговою лінією утворює своєрідну мушлю, і саме так називається найголовніша премія МКФ – «Золота мушля». Ще одна назва Сан-Себастьяна – Доностія, тож так названо почесну премію, яку присуджують за видатний внесок у кіно. Цього року було три її лауреати: французький режисер грецького походження Коста-Гаврас, уродженець Канади актор Дональд Сазерленд і Пенелопе Крус, вітчизняна акторка, досить відома в Іспанії та за її межами. Саме вона стала «обличчям фестивалю»: головний плакат кінофоруму дивився з рекламних щитів на учасників, гостей і глядачів проникливими очима Пе... Після церемонії нагородження «Доностією» показали фільми за участю її лауреатів, відбулися пресконференції з кожним із них. Епіцентром фестивальних подій незмінно залишається палац Курсаль, споруджений 20 років тому, який нагадує велетенський камінь, один із тих, що стримують стихію припливів і відпливів, або великий пароплав, який готується до далекого плавання...

Пенелопе Крус народилась у Мадриді 1974 року. Мати була перукаркою, і дівчина, спостерігаючи за клієнтками, повторювала вдома перед дзеркалом їхню поведінку, копі-

Акторка Пенелопе Крус.

юючи манери та інтонації. Щасливим для юної мрійниці виявився 1992 рік, коли вона знялась відразу у двох стрічках: «Прекрасна епоха» Фернандо Труеби, яка отримала «Оскара» за найкращу неангломовну картину, і «Хамон, хамон» Бігаса Луї. Саме на зйомках фільму Луї Пенелопе Крус познайомилась зі своїм майбутнім чоловіком Хав'єром Бардемом. Пині у творчому доробку акторки понад 60 ролей у фільмах, більшість із яких мала широкий прокат і касовий успіх. Крім згаданих, вона працювала з такими режисерами, як Педро Альмодовар, Александро Аменабар, Хуліо Медем, Ісабель Койшет, Вуді Аллен, Камерон Кроу. На МКФ у Сан-Себастьяні стрічки з її участю тричі змагалися в Офіційній програмі: «Все – брехня» (Альваро Фернандес Альмеро, 1994), «Хочу» (Бігас Луна, 1999), «Народитися знову» (Серджіо Кастельїто, 2012). 2017 року акторка приїздила в Сан-Себастьян на закриття позаконкурсної програми «Перлини з інших фестивалів» разом із Хав'єром Бардемом, із яким вони зіграли головні ролі у фільмі «Любити Пабло» Фернандо Леона де Араноа. А 2019-го Крус стала лауреаткою «Доностії». До неї цю високу нагороду отримували Фернандо Фернан Гомес (1999), Пако Рабаль (2001), Антоніо Бандерас (2008) і Кармен Маура (2013). Серед її численних нагород найбільш вагомі «Оскар» і *BAFTA* за найкращу роль другого плану у «Вікі, Крістіна, Барселона» (2008) Вуді Аллена, три премії «Гоя» за ролі у стрічках «Дівчина моєї мрії» (Фернандо Труеба, 1998), «Повернення» (Педро Альмодовар, 2005), «Вікі, Крістіна, Барселона», а також «Почесний Цезар» (2018). У фільмах Крус говорить іспанською, англійською, італійською та французькою мовами.

Коста-Гаврас – один із найяскравіших режисерів так званого політичного і кіно соціального запиту останнього півстоліття. У його фільмах ідеться про диктаторські режими, політичні чистки, расизм. А насамперед – про особистість, що стикається віч-па-віч із жорстокою машиною політичної влади, всеохопної і спустошливої. Констан-

тінос Гаврас народився в Греції 1933 року й у 22-річному віці поїхав до Парижа вивчати право в Сорбонні. Але 1956 року покинув університет і, закінчивши Інститут кінематографії, працював асистентом у таких видатних режисерів, як Рене Клер, Жак Демі, Рене Клеман. Дебютував у 1965-му поліцейським трилером «Рейки злочину» з Івом Монтаном і Сімоною Сіньйоре. Політична драма «Z» (1969) про вбивство депутата від лівих принесла Коста-Гаврасу дві перемоги в Каннах: «Спеціальна премія журі» і «Найкращий актор» – Жану-Луї Трентіньяну та два «Оскари» в категоріях «Найкращий неангломовний фільм» і «Найкращий монтаж». Серед численних нагород режисера – «Золотий ведмідь» у Берліні за «Музичну скриньку» (1989) та «Цезар» за найкращий сценарій до фільму «Аміль» (2002). З 2007-го Коста-Гаврас є президентом Французької кінематеки. Сан-Себастьян-67 показав його останню роботу «Дорослі в кімнаті», де він був співавтором сценарію і монтажером, як завжди у своїх фільмах.

Дональд Сазерленд (н. 1935 року в містечку Сент-Джон у Канаді) – талановитий актор, що яскраво виступає як у головних, так і в другорядних ролях. Він створив десятки персонажів у стрічках найрізноманітніших жанрів: від драми до епічних військових полотен, трилерів, науково-фантастичних та фільмів жахів. Академія Голлівуду не висувала його на «Оскар», проте 2017 року актора все-таки нагородили Почесним «Оскаром» за творчий шлях. У рідній Канаді ще 1978-го його відзначили найвищою нагородою країни – Орденом Канади. Його дебют на великому екрані відбувся 1964 року в італійському фільмі жахів «Замок живих мерців». Саме він постав Казановою в однойменному фільмі Федеріко Фелліні (1976). Того ж року створив образ фашиста Аттілі Меланкіні в історичному полотні Бернардо Бертолуччі «XX століття» (інша назва «1900»). Його творча біографія успішно продовжилась в Америці, де в 1980-му він зіграв одну з головних ролей у фільмі Роберта Редфорда «Звичайні люди». Його партнерами у фільмах були Аль Пачіно, Сільвестр Сталлоне, Марлон Брандо, Сьюзен Сарандон, Кевін Костнер і Демі Мур. Після вручення «Доностії» показали одну з останніх його робіт – трилер «Один шедевр» Джузеппе Капотонді, де він створив образ престижного, але усамітненого художника, полотна якого надзвичайно високо цінуються в усьому світі.

Міжнародне журі Офіційної програми цього разу складалося з шести видатних представників Ірландії, Мексики, Швеції, Іспанії, Аргентини та Ізраїлю. До неї увійшло 20 повнометражних ігрових стрічок (до 14-ти сценарії створено самими режисерами, як у співавторстві, так і одноосібно). Саме таким одноосібним автором є американський режисер Пекстон Вінтерс, фільм якого «Приборканий» («Pacificado», Бразилія) завоював «Золоту мушлю». Відомо, що перед Олімпійськими іграми у Ріо-де-Жанейро були створені поліцейські загони так званого «приборкання», завдання яких полягало в упокоренні кримінальних угруповань, що процвітали в маргінальних районах на схилах великого міста, промишляючи здебільшого наркобізнесом. Жака, головний герой фільму, афробразилець,

у минулому один із авторитетів цього бізнесу, відсидівши термін у в'язниці, повертається в халупу, одну з багатьох, що притулилися на схилах гір, навислих над містом. Він важко знаходить спільну мову зі своєю 13-річною дочкою Таті, проте саме їм удвох належить прокладати шлях до нового життя: батько залучає доньку помічницею у своєму новому бізнесі – відкриває піцерію. Коли там потрібно встановити великий холодильник, Жака, не вагаючись, звалює його собі на плечі і так сходить на верхівку гори вузькими довжелезними сходами... Його щирому прагненню змінити життя перешкоджають «старі друзі», що нагадують про минулі «борги» і погрожують, розганяючи нечисленних відвідувачів піцерії, які наважуються піднятися у цей район. Невдовзі з'ясується, що його малолітня дочка вагітна. Коли батько дізнається про це, то не стримує гніву: «Я вб'ю його!», на що інтровертна, замкнена в собі Таті відповідає: «Вже... Вже вбили!...». Батьком її майбутньої дитини виявляється молодший брат Жаки, який загинув під час міжкланових сутичок. Після прем'єри «Приборканого» виконавець головної ролі Букасса Кабентеле спускався високими сходами Курсалю під оплески численної публіки. Зійшовши донизу, повернувся обличчям до публіки, став на коліна і поцілував підлогу палацу. Саме цей актор отримав «Срібну мушлю» за роль у фільмі, присвятивши нагороду всім чорношкірим та індіанцям. Під час пресконференції Пекстон Вінтерс розповів, що група відчувала велику відповідальність, прагнучи правдиво відобразити маргінальний світ насильства. Премія журі за найкращу операторську роботу дісталася операторці цього фільму Лаурі Меріанс. У ньому особливо запам'ятовуються сцени самотніх прогулянок Таті, зовсім ще дівчинки і водночас майбутньої матері-одиначки, береговою лінією океану на тлі великого міста, що починає засвічувати вечірні вогні, сцени в так званому «режимі», тонкому стані в природі, який непросто передати. Операторка висловила, що вражена перемогою і вдячна за відзнаку її роботи. Один із двох продюсерів фільму Маркос Тельєчеа сказав: коли прийшла звістка, що фільм запрошено на Сан-Себастьян, то вони вже відчували себе переможцями, а три такі визначні нагороди роблять їх абсолютно щасливими і винагородженими за роботу в складних умовах.

«Срібну мушлю» для найкращої актриси поділили Ніна Госс («Прослуховування», Німеччина–Франція) та Грета Фернандес («Дочка злодія», Іспанія). Ніна Госс зіграла вчительку музичної школи (клас скрипки). На відміну від інших педагогів, вона вбачає в одному з учнів неабиякий талант і готує його до вступу. Вона настільки захоплюється цим завданням, що не звертає уваги на власного сина і дистанціюється від свого чоловіка. «Прослуховування» поставила німецька режисерка Іна Вейссе за власним сценарієм, написаним із Дафні Чарізани. Грета Фернандес у фільмі «Дочка злодія» молодій іспанській режисерки Белен Фунес зіграла 22-річну матір-одиначку, яка ще й опікується молодшим братом. Жінка має дбати про цю неповну сім'ю, погоджуючись на будь-яку роботу, тоді як її батько

Антоніо де ла Торре і Белен Куеста у фільмі «Нескінченний окоп». Режисери Айтор Аррегі, Хон Гараньйо, Хосе Марі Гоенага. Іспанія – Франція.

повертається з ув'язнення. Героїня Грети Фернандес розуміє, що батько може стати лише перешкодою у налагодженні її життя, тож приймає непросте рішення віддалитися від нього. Її партнером у фільмі став відомий іспанський актор Едуард Фернандес, батько Грети Фернандес у житті. З цього приводу молода акторка заявила під час нагородження: «Не відчуваю ніякої незручності бути дочкою свого батька. Можу лише подякувати своїм батькам, що не заважали мені стати актрисою. Хочу брати участь у фільмах, які допомагають, захищають, а не в тих, які нічому не служать».

Міжнародне журі Офіційної програми нагородило французьку режисерку Аліс Вінокур Спеціальною премією за її стрічку «Проксіма» (інша назва «Ближня»). Це історія молоді жінки-астронавта, єдиної жінки в групі підготовки до польоту в Європейському космічному агентстві в Кельні. В неї є семирічна донька, з якою вона не може проводити багато часу і через те відчуває провину. Коли її обирають до складу космічного екіпажу, який виконуватиме на орбіті свою місію під назвою «Проксіма» протягом року, це призводить до хаосу в стосунках між матір'ю і донькою. Свою нагороду Аліс Вінокур присвятила жінкам Іспанії.

«Срібна мушля» найкращому режисерові за фільм «Нескінченний окоп» (Іспанія–Франція) потрапила до рук відразу трьох режисерів-басків – Айтора Аррегі, Хона Гараньйо і Хосе Марі Гоенаги. Останній виступив і співавтором сценарію. Автори висвітлили маловідому сторінку громадянської війни в Іспанії 1936–1939 рр, точніше того, що відбувалось після її закінчення. Дехто з республіканців, яких могли розстріляти під час і після війни, переховувався в підвалах своїх будинків аж до 1969-го, коли Франко видав указ про амністію для осіб, яких ще називали «кротами». Головний герой Іхінію після 30 років, проведених у підвалі, виходить у день оголошення амністії на вулицю рідного села, в якому триває повсякденне життя. Ніхто не звертає уваги на перехожого, ніким не впізнаний через те, що покоління змінилися, він непевно крокує вулицями в стані великого сум'яття, невпевненості і туги за власним змарнованим життям людини, якої не існувало... Відтворити такі емоції під силу не кожному акторові, та

режисери обрали одного з найкращих іспанських кіноакторів Антоніо де ла Торре. Дружину головного героя зіграла талановита молода акторка Белен Куеста, удостоєна цьогорічної Премії «Гоя» саме за цю роль. Її Роса збентежено шукає чоловіка вулицями і врешті знаходить, а той лише спромігся їй сказати: «Завтра підемо отримувати моє посвідчення особи...» За ці довгих 33 роки чого тільки не траплялося в його підпільному, «окопному» житті! Молодята побралися за кілька місяців до початку війни. Іхінію випадково лишається живим серед купи розстріляних республіканців, вночі тікає додому, де й починає своє «життя» в підвалі, входом до якого служать нижні дверця-та буфета, про що не здогадується ніхто з тих, що вчащають із обшуками: від поліції до «небайдужих» сусідів. Роса витримує допити з тортурами і гвалтуваннями, але не видає чоловіка. В дім приходить дільничний поліцейський, ніби наглядати за будинком – чи не з'явився її чоловік, хоча насправді його цікавить беззахисна Роса. Іхінію стає свідком, як безцеремонно намагаються гвалтувати його кохану, і поривається вискочити зі схованки, при цьому необережно зачіпає свічку, і в підвалі спалахує полум'я, яке негайно треба загасити... Врешті він накидається ззаду на поліцейського і душить його мотузкою. Вдвох вони ховають тіло ще нижче рівня підвалу. Дружина дорікає чоловікові, що зволікав і не спромігся відразу прийти їй на допомогу, а він потім майже все життя сумнівається, чи син – від нього... Фільму, попри його трагічність, не бракує комічних сцен. Яюсь Іхінію застає у своєму подружньому ліжку двох сільських гомосексуалів, упевнених, що в будинку нікого немає, і змушує їх носити йому їжу, та ще й загадує меню, що вони з готовністю виконують, тільки б ніхто не довідався про їхній секрет... Іхінію при зашторених вікнах працює кравцем, обшиваючи своє і навколишні села, Роса лише знімає мірки, коли приходять замовники, які нахваляють її за прекрасну роботу... Стрічка триває дві години, і весь цей час глядач перебуває в напрузі, переживаючи і усвідомлюючи весь трагізм людей, які за свої переконання мусили перетворитись на «кротів». Автори сценарію Луїсо Бердехо і Хосе Марі Гоенага були удостоєні «Срібною мушлею» за найкращий сценарій. Цей фільм також дістав премію FIPRESCI та премію Iñza, що присуджується найкращому баскському кінотвору. За кількістю нагород «Нескінченний окоп» виявився рекордсменом. Такий успіх баскського кіно трапляється нечасто. У 1973 році Сан-Себастьян вшанував кінофільм «Дух вулика», нагородивши «Золотою мушлею» баскського режисера Віктора Ерісе.

Друга за значенням програма має назву «Нові режисери», в ній змагалися 14 повнометражних ігрових стрічок. Журі визначало переможця, що отримує Премію Kutxabank-New Directors (50 тис. євро), яка розподіляється порівну між режисером і дистриб'ютором в Іспанії. Ним став фільм чилійця Хорхе Рікельме «Якісь bestii», знятий за сценарієм, написаним спільно з Ніколасом Діодовічем. Сюжет розгортається на безлюдному острові південного узбережжя Чилі, куди прибуває родина з шести осіб, які

мріють побудувати туристичний готель. Коли той, хто привіз їх на острів із континенту, раптово кудись зникає, родина опиняється заручницею острова, в холодному приміщенні, без води, без впевненості в тому, що на них чекає, настрої змінюються і добрі стосунки починають псуватися, відкриваючи, які бестії нуртують у кожному... Режисер розповів, що фільм вони зняли за вісім днів і за малі гроші. Державний фонд кіно Чилі не допомагав, «виїжджали» на талант акторів, ентузіазмі і великому бажанні зняти стрічку. «Тепер ми почуваємося щасливими!» – підсумував Хорхе Рікельме.

У цій програмі також брав участь фільм «Танцюючи в тумані» молодого литовського режисера Ігнаса Йонінаса (Литва–Латвія–Україна–Іспанія). Головний герой фільму Йонас вдає із себе сліпого, коли намагається потрапити до конкурсу танцівників на телебаченні. Досягши мети, стає популярним на цьому шоу разом зі своєю новою партнеркою. Його колишня танцювальна партнерка загинула від рук власного чоловіка, який застав їх із Йонасом у ліжку і замість коханця випадково поцілував у жінку, за що й відсидів у в'язниці. Повернувшись, він шукає Йонаса, щоб помститись. Саме тому танцівникові потрібно видавати себе за іншого. Манери поведінки сліпого він засвоїв, працюючи помічником у незрячого таксидерміста, що говорив українською мовою. Цю роль виконав український актор Олександр Ігнатуша. Фільм не мав нагород, проте був з інтересом сприйнятий публікою як такий, що тримає глядача в напрузі до останнього моменту, коли Йонас таки осліп, тому що чоловік загиблого викрив його таємницю і виколов йому очі...

Одним із проявів державної політики Іспанії з підтримки іспаномовних країн Латинської Америки є програма «Латинські горизонти», що сприяє демонстрації і прокату фільмів в Іспанії. До неї увійшли 15 п/м ігрових і документальних стрічок, які є першою або другою роботою режисерів. Лауреаткою премії «Горизонти» (35 тис. євро, 25 тис. із яких отримує дистриб'ютор в Іспанії), стала молода режисерка з Аргентини Роміна Паула за дебют як сценаристка і режисерка у фільмі «Знову і знову». Головна героїня фільму Роміна повертається в батьківський дім, народивши сина, з батьком якого вона не має жодного контакту. Мати Роміни веде світський спосіб життя, та й сама вона намагається зрозуміти, чого хоче. Повернувшись до Буенос-Айреса, Роміна дає уроки німецької, воліючи жити колишнім життям, проте любов до дитини – це те почуття, яке не дозволяє їй жити, як раніше.

МКФ у Сан-Себастьяні традиційно опікується молодими. Його програма студентського кіно Nest film students відбулася всімнадцяті і тривала п'ять днів (14 к/м ігрових фільмів з Франції, Іспанії, Німеччини, Бельгії, Аргентини, Чилі, Японії, Китаю, Росії, Чехії). Переможцем став Томаш Паула Маркеш із Португалії за 23-хвилинний фільм «На випадок пожежі», в якому розкривається світ дитинства очима хлопчика, що приїхав у село на свято і став свідком злочину. Режисер отримав премію Огона (10 тис. євро).

Уже згадана програма «Перлини з інших фестивалів»,

Кінорежисер Коста Гаврас.

яка складалась із 19 п/м ігрових, документальних і анімаційних стрічок, хоч і не конкурсна, проте глядачі можуть проголосувати за той чи інший фільм, якому в результаті присуджується Премія публіки, яка в свою чергу розділяється на дві: Премія публіки міста Сан-Себастьян і премія з такою ж назвою – найкращому європейському фільму. Обидві дісталися європейським фільмам: перша – «Особливі» Олів'є Накаша і Еріка Толедано (Франція), друга – «Вибач, нам тебе не вистачало» Кена Лоуча (Великобританія–Франція–Німеччина). «Особливі» – це історія двох друзів-викладачів, які 20 років разом працювали з дітьми і підлітками-аутистами. З допомогою однієї некомерційної організації вони створюють курси підготовки для молоді, яка має працювати з найбільш складною формою аутизму. «Вибач, нам тебе не вистачало» розповідає про сім'ю, де подружжя робить усе можливе й неможливе, щоб їхні двоє синів ні в чому не мали потреби. Батько змінює одну роботу за іншою, мати доглядає за людьми похилого віку, проте обоє розуміють, що як би вони не працювали, мати власний дім і добробут їм не вдасться... Позаконкурсна програма «Створено в Іспанії», яка складалась із 16 п/м стрічок, запропонувала найбільш цікаві вітчизняні фільми останнього року, враховуючи різні глядацькі критерії, а також для того, щоб ознайомити з ними пресу і представників міжнародної кіноіндустрії. Серед них – «Біль і слава» Педро Альмодовара, анімаційний фільм Сальвадора Сімо «Бунюель у лабіринті черепах», документальний Давіда Труеби «Якщо вітер зітре все, про що я співаю» та ін.

Усього було показано близько 310 стрічок різних видів, жанрів і тривалості. Чарівне 200-тисячне місто помітно збільшується під час кінофестивалю, нагадуючи вулицю, до якого злітаються кінематографісти з усього світу і глядачі з усієї країни, щоб скуштувати «меду» кращого світового кіно.

Сан-Себастьян – Київ